

Oponentský posudek disertační práce

Tereza Čepilová: Obraz a role babičky v české rodině od 2. poloviny 20. století. Příklad tří generací z východních Čech. Disertační práce. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy 2021.

Disertační práce Terezy Čepilové se svým tématem řadí do oblasti výzkumu představ o rolích a významů, které jsou přisuzovány „prarodičovství“. Vzhledem k demografickým a sociálním změnám a posunům se zvyšuje počet seniorů a seniorek v Evropě včetně České republiky a výzkumy různých dimenzí jejich každodenního života a umístění ve společnosti jsou proto obecně považovány za žádoucí a přínosné. Autorka disertační práce se v rámci svého bádání omezila na konstrukci „babičkovství“ v českých rodinách, a to jak z aktérské pozice, tj. z pozice žen, které jsou nositelkou této role, tak z pozice jejich dětí a vnoučat. Tento vícegenerační přístup umožnil autorce jednak zaznamenat percepci role „babičky“ i zvnějšku, jednak se zamýšlet nad její proměnou v čase. Propojení diachronní a synchronní perspektivy při zkoumání dané problematiky je nutné ocenit, stejně tak jako skutečnost, že za nejmladší dotazovanou generaci byly zvoleny děti ve věku šest až osm let, což přineslo možnost prozkoumání dětské percepce, která v českém vědeckém prostředí prozatím chybí. Disertační práce Terezy Čepilové se tak stává důležitým a zajímavým příspěvkem k bádání o daném tématu nejen na poli historické sociologie, ke které se autorka hlásí.

Práce je tematicky členěna do řady kapitol a podkapitol, fakticky ji však můžeme rozdělit do dvou částí. První část představuje obecný a teoreticko-metodologický přehled, v němž autorka velmi podrobně přibližuje dosavadní stav bádání a dokládá tím, že disponuje velmi solidní znalostí domácí i zahraniční odborné literatury relevantní k tématu práce. Čtenářky a čtenáři jsou rovněž seznámeni s průběhem výzkumného šetření, jeho etickými aspekty, které vzhledem k tomu, že výzkum částečně probíhal i u dětí, zahrnoval specifické postupy. Formulovány jsou také limity provedeného výzkumu, které autorka spatřuje mimo jiné v genderově nevyváženém výzkumném vzorku, kdy druhou generaci tvoří pouze ženy. Tento nedostatek vznikl z údajného nezájmu ze strany mužských zástupců dané generace, nad jeho možnými příčinami se však již nezamýšlí, přesto že se s tímto problémem setkali už badatelky a badatelé v rámci jiných výzkumů. I vzhledem k tomu, že jde převážně o „ženský pohled“ na sledovanou tematiku, bych plédovala za genderově citlivější vyjadřování – v textu se např. velmi často píše o respondentech, což působí nadmíru rušivě a v případě první a druhé generace jde dokonce o nepřesné vyjádření. Z mého pohledu je další limit výzkumu dán jeho lokalizací

do východních Čech, resp. do Pardubic a jeho okolí. Jako problematické vidím především to, že nebyl uveden důvod a relevantnost výběru tohoto geografického zasazení nebo zda tím mohla být nějakým způsobem ovlivněna získaná empirická data. Vzhledem k tomu, že polostrukturované rozhovory, (které autorka označuje také za „vzpomínková vyprávění“ – str. 34), jsou vždy výsledkem interakce tazatele/tazatelky a respondenta/respondentky, respondentka/respondent konstruuje své vyprávění také s ohledem na tazatele/tazatelku, popřípadě na širší publikum, postrádám reflexi vlastní pozice a úlohy coby tazatelky během výzkumu, což je významná součást interpretativní fenomenologické analýzy, kterou autorka využívá. Rovněž teoretické ukotvení práce shledávám spíše za povrchní, podrobněji mohlo být pojednáno např. o teoriích a konceptech genderu, rolí, obrazů a reprezentací v kontextu sledovaného tématu, což by autorce umožnilo lépe a hlouběji problematizovat a kontextualizovat vlastní zjištěná data, jejichž prezentaci se věnuje v druhé části práce. Výše uvedené připomínky a poznámky jsou míněny jako námět k diskusi v rámci obhajoby. Vyplývají z nich následující otázky:

1. Z jakého důvodu bylo výzkumné šetření geograficky zasazeno do východních Čech?
2. Bylo možné nějakým způsobem předejít nevyváženosti výzkumného vzorku a zahrnout tak i „mužský pohled“ na „babičkovství“?
3. Autorka z výpovědí dvou nejstarších generací zaznamenala názor o ustupující „volnosti dětí“, kterou jim současní pra/rodiče nemohou dopřát. Jaké důvody k tomu mohou pra/rodiče vést? Je dostačující tento trend interpretovat „pouze“ na základě dichotomie rurální vs. urbánní prostředí (str. 203), navíc když jedna z respondentek ve své výpovědi explicitně hovoří i o sídlištích (str. 171)?
4. Měla vliv na úlohu a možnosti vykonávání funkce „babičky“ v minulosti komunistická ideologie? Je možné v tomto ohledu vyzorovat rozdíly mezi zahraničními výzkumy prováděnými v západních a postsocialistických zemích?

Po celkovém posouzení předložené disertační práce se domnívám, že i přes výše uvedené připomínky, splňuje požadavky kladené na doktorské disertační práce. Disertační práci Mgr. Terezy Čepilové proto doporučuji k obhajobě.

